

УДК 342.9: 347.961

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.26>**С. Розсоха,**кандидат юридичних наук, докторант
Науково-дослідного інституту публічного права

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Вступ. Адміністративно-правовий статус нотаріуса в умовах воєнного стану є вагомим питанням, яке прямо впливає на забезпечення прав свобод та законних інтересів громадян у умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну. Адже нотаріуси відіграють провідну роль у забезпеченні правової стабільності та реєстрації різноманітних правових документів. А умови воєнного стану створюють нові виклики та обмеження для їхньої діяльності. Одним із ключових аспектів є збереження доступу громадян до нотаріальних послуг у складний період російсько-української війни. Наприклад, в умовах воєнного стану може бути обмежено вільне переміщення людей, а також доступ до окремих територій. Це може ускладнити здійснення нотаріальних дій, які зазвичай потребують фізичної присутності сторін перед нотаріусом. Додатково, в умовах воєнного стану може змінитися порядок та пріоритетність реєстрації документів. Наприклад, пріоритет може бути надано документам, що стосуються дій забезпечення невід'ємних прав та законних інтересів дітей, внутрішню переміщених осіб, інвалідів війни тощо.

Також, необхідно враховувати можливі зміни у законодавстві, пов'язані з введенням воєнного стану. Це може включати зміни в процедурах, пов'язаних з нотаріальною діяльністю, а також в правах та обов'язках нотаріусів.

У зв'язку з цим, актуальність дослідження адміністративно-правового статусу нотаріуса в умовах воєнного стану вимагає від науковців розглянути всі ці аспекти та запропонувати можливі шляхи вирішення проблем, які виникають в зв'язку з забезпеченням належного функціонування нотаріату в умовах воєнного стану. Такий аналіз має включати, аналіз доктринальних положень та існуючого новітнього законодавства воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень. До певних аспектів адміністративно-правового статусу нотаріуса в Україні звертали свою увагу такі вчені як К. Білько, Г. Гулевська, Л. Данюк, М. Долинська, К. Досінчук, Д. Журавльов, Н. Ільєва, О. Мартинюк, У. Палієнко, В. Тищенко, К. Чижмарь, В. Юрах та інші. Однак, враховуючи новітні проблеми воєнного стану аналізовані нами сфері вони безпосередньо аналізували. Отже стаття є актуальною.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, теорії нотаріальної діяльності та діючого законодавства розкрити особливості адміністративно-правового статусу нотаріуса в умовах воєнного стану.

Виклад основних положень: В науковій літературі існують два основних підходи до розуміння поняття адміністративно-правового статусу особи. Більшість науковців дотримується першого підходу, який

полягає в тому, що адміністративно-правовий статус розглядається через характеристику його складових елементів: визначається обсягом і характером його адміністративної правоздатності та адміністративної дієздатності; І складається з комплексу її прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується певними гарантіями; як сукупність прав, обов'язків та законних інтересів; в структуру адміністративно-правового статусу вводить адміністративна правосуб'єктність, права, обов'язки та право [1].

На наш погляд, до складових загального змісту адміністративно-правового статусу нотаріуса відносяться порядок та підстави виникнення його професійного правосуб'єктності, а також його права та обов'язки при здійсненні нотаріальних та інших передбачених законодавством дій.

Згідно з профільним Законом України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ нотаріус має право: витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій; отримувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру; складати проекти документів, виготовляти копії документів та виписки з них, а також надавати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру; сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій. Одночасно встановлюються обов'язки нотаріуса, а саме: здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до закону і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики; дбати про збереження документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення; зберігати в таємниці відомості, одержані ним

у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій; відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам; вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил; надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України та його територіальних органів при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства; постійно підвищувати свій професійний рівень та проходити підвищення кваліфікації [2]

Аналізований нами статус є спеціальний випадком публічно-правового статусу нотаріуса. Так на думку А. Лиля-Барської нотаріус має особливий дуалістичний статус, який розкриває зв'язок між державою та нотаріусом. З одного боку, нотаріус завжди діє від імені держави, але не виконує безпосередньо функції держави та не є посадовою особою. З іншого боку, нотаріус є представником вільної юридичної професії та провадить свою діяльність незалежно. Держава регулює діяльність нотаріату в цілому, визначаючи порядок організації, повноваження та контроль за дотриманням законодавства. Нотаріус несе повну особисту відповідальність за свої дії згідно з встановленими законом процедурами та порядком. Нотаріус, здійснюючи незалежну професійну діяльність, виступає представником держави та здійснює свої функції на підставі санкціонованих державою повноважень. Це забезпечує публічність його діяльності та захищає громадян від можливого зловживання владою. Отже, А. Лиля-Барська узагальнює, що нотаріус відіграє важливу роль у забезпеченні правової безпеки та захисту прав індивідуальних осіб та суспільства в цілому, як представник держави та незалежної професії [3].

С. Маришук доводить, що публічний характер правового статусу нота-

ріусів в Україні можна можна охарактеризувати по наступному. Нотаріуси здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Це означає, що їхні дії відбуваються на службі громадянам та іншим зацікавленим сторонам. Нотаріуси виконують публічні обов'язки щодо посвідчення прав та фактів, які мають юридичне значення, а також вчинення інших нотаріальних дій. Ці обов'язки та повноваження надаються державою і здійснюються ними від імені держави. Нотаріуси прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави, зокрема щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також інших державних реєстраційних дій. Тим самим, нотаріуси прирівнюються до осіб, що виконують функції держави. Нотаріуси здійснюють публічно-владні функції на виконання делегованих державою публічних повноважень. Це означає, що вони є суб'єктами владних повноважень, регульованих законодавством. Принцип публічності нотаріальної діяльності ґрунтується на делегуванні державою окремих владних функцій нотаріусам. Це забезпечує відкритість та доступність процесу надання нотаріальних послуг. Захист інтересів громадян та держави: Нотаріуси забезпечують реалізацію публічного інтересу в процесі виконання своїх обов'язків щодо захисту інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства і держави [4].

Отже, узагальнюючи загальний публічно-правовий статус нотаріуса слід відзначити, його особливість включення як публічних так і приватних чинників. Діючи від імені держави, виступає представником публічних інтересів, але водночас є представником вільної юридичної професії та здійснює свою діяльність незалежно. Нотаріуси здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, виконуючи публічні обов'язки щодо посвід-

чення прав та фактів, які мають юридичне значення, а також вчинення інших нотаріальних дій. Виконують функції, що прирівнюються до державних, такі як державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також інші державні реєстраційні дії. Здійснюють публічно-владні функції на виконання делегованих державою публічних повноважень, що забезпечує відкритість та доступність процесу надання нотаріальних послуг. Забезпечують реалізацію публічного інтересу у захисті інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства і держави в процесі виконання своїх обов'язків.

В умовах воєнного стану нотаріат працює за спеціальними правилами, спрямованими на забезпечення безпеки та ефективності надання юридичних послуг. Для оперативного знаходження нотаріуса у воєнний період можна скористатися переліком від Нотаріальної палати України або спеціальним телеграм-ботом. Нотаріуси в умовах воєнного стану проводять обмежений перелік нотаріальних дій без використання спеціальних бланків, зокрема нотаріальне посвідчення довіреностей, заповітів, засвідчення справжності підписів тощо. Проведення правочинів, пов'язаних з земельними ділянками, обмежено через припинення роботи Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Можливість нагальної реєстрації змін для підприємців та організацій, включаючи зміни керівника, місцезнаходження, види економічної діяльності тощо. Деякі реєстри, такі як Спадковий реєстр та Єдиний реєстр довіреностей, продовжують свою роботу, але деякі інші, зокрема Державний земельний кадастр, не функціонують. Надання можливості відновлення нотаріального посвідчення аграрних розписок та іпотеки для забезпечення виконання зобов'язань. Ці заходи спрямовані на забезпечення стабільності юридичної системи та

надання необхідної підтримки громадянам та бізнесу в умовах воєнного конфлікту [5].

Крім того слід відзначити, що під час введення воєнного стану на території України, нотаріуси здійснюють свої функції з урахуванням низки особливостей, встановлених постановами Кабінету Міністрів України. Зокрема запроваджується мораторій на нотаріальні дії для громадян Росії. Згідно з Постановою № 164, введено мораторій на вчинення нотаріальних дій за зверненням громадян російської федерації або юридичних осіб, у яких власником істотної частки чи кінцевим бенефіціаром є громадяни російської федерації. Також було спрощено форму засвідчення справжності підписів на документах, зокрема на заявах про надання дозволу на виїзд дитини за кордон, скасовано необхідність використання спеціальних бланків нотаріальних документів [6]¹. Постановою № 209 скасовано вимогу використання нотаріальних бланків при засвідченні довіреностей та заповітів, а також засвідченні справжності підпису на документах. Передбачено обмеження доступу нотаріусів до державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в адміністративно-територіальних одиницях, перелік яких затверджується Міністерством юстиції. При цьому, нотаріуси продовжують забезпечувати надання юридичних послуг в умовах воєнного стану, враховуючи встановлені обмеження та спеціальні умови [7].

Отже, у військовий період в Україні публічно-правовий статус нотаріуса набуває особливого значення та включає ряд специфічних аспектів щодо представництва публічних інтересів та здійснення незалежної професійної діяльності. Нотаріус виступаючи від імені держави, забезпечуючи реалізацію публічних інтере-

сів у сфері правосуддя та правозастосування. У той же час, він здійснює свою діяльність як представник вільної юридичної професії, зберігаючи незалежність у прийнятті рішень та наданні правових консультацій. Нотаріуси продовжують здійснювати свою професійну діяльність, забезпечуючи надання публічних нотаріальних послуг. Це включає посвідчення прав та фактів, які мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальних дій, а також реєстраційні послуги. Однак, в умовах воєнного стану нотаріальні дії можуть бути обмежені та піддаватися спеціальним правилам. Зокрема був введений мораторій на здійснення нотаріальних дій для осіб резидентів росії. Також можуть бути встановлені спеціальні процедури для засвідчення справжності підписів та обмеження доступу до деяких державних реєстрів. Нотаріуси в умовах воєнного стану продовжують забезпечувати захист інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства і держави, що включає надання необхідної підтримки громадянам та бізнесу, а також забезпечення стабільності юридичної системи у складних умовах конфлікту.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №164 встановлено особливості проведення нотаріальних дій у період воєнного стану та після його припинення або скасування: Незавершені нотаріальні дії за зверненням осіб, пов'язаних з державою-агресором, зупиняються. Ці обмеження не поширюються на юридичних осіб та певні види нотаріальних дій, які визначені законодавством. Відомості про підтвердження або спростування посвідчення довіреностей, які були викладені на білих аркушах паперу та посвідчені нотаріусом, надаються заінтересованим особам протягом двох робочих днів. У випадку загрози неправомірного вилучення або втрати спеціальних бланків нотаріальних документів, які не були використані, такі бланки під-

¹ Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінет Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

лягають невідкладному знищенню. Подання акту про це та повідомлення про неправомірне вилучення або втрату здійснюється відповідно до встановленої процедури. Зазначена постанова регулює нотаріальну діяльність в умовах воєнного стану з метою забезпечення національної безпеки та оборони України [8].

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 року № 480 внесено зміни до деяких постанов щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів в умовах воєнного стану. Зокрема було внесено зміни до переліку документів, за якими провадиться стягнення заборгованості у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів. Уточнено умови проведення нотаріальних дій у період воєнного стану, зокрема щодо обмежень на звернення за вчиненням нотаріальних дій осіб, пов'язаних з державою-агресором. Зазначено, що доступ до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, надається користувачам за їх зверненнями до технічного адміністратора таких реєстрів у встановленому законодавством порядку. Ці зміни спрямовані на підвищення ефективності регулювання нотаріальної діяльності та забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану [9].

У випадку загрози неправомірного вилучення або втрати печатки приватного чи державного нотаріуса, печатка підлягає невідкладному знищенню. Акт про це складається, а засвідчена підписом нотаріуса копія подається відповідному територіальному органу Міністерства юстиції протягом двох робочих днів після складення акта. Дозволяється передача спеціальних бланків нотаріальних документів між нотаріусами, в тому числі поза межами нотаріального округу, зі складенням акта приймання-передачі. Копія акта засвідчується підписом та печаткою одного з нотаріусів

і подається державному підприємству “Національні інформаційні системи” або його філії протягом двох робочих днів після складення акта. Законодавством встановлюється строк для внесення нотаріусом відомостей до єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції. Цей строк може продовжуватися на час неналежного функціонування реєстрів, підтвердженого державним підприємством “Національні інформаційні системи”. Забороняється видача виконавчих написів на кредитних договорах, які не мають нотаріального посвідчення. У воєнний час довіреності та заповіти, за винятком певних видів, можуть бути посвідчені командиром (начальником) відповідних військових, правоохоронних або цивільних формувань. Після цього вони передаються до Міністерства юстиції для реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі. Посвідчені довіреності і заповіти реєструються командирами (начальниками) військових, правоохоронних або цивільних формувань та передаються до нотаріусів для подальшої реєстрації та зберігання у відповідних державних архівах [10].

Висновки: Отже, в умовах воєнного стану в Україні адміністративно-правовий статус нотаріуса набуває ряду особливостей, коли вони здійснюють свою діяльність з урахуванням встановлених обмежень та спеціальних правил, які визначаються Урядом та Міністерством юстиції України для забезпечення національної безпеки та оборони країни. У разі загрози неправомірного вилучення або втрати спеціальних бланків нотаріальних документів або печатки нотаріуса, встановлені спеціальні процедури їх негайного знищення. Внесені зміни до нормативно-правових, що регулюють діяльність нотаріусів, стосуються переліку документів, за якими провадиться стягнення заборгованості, обмежень на звернення за вчиненням нотаріальних дій осіб,

пов'язаних з державою-агресором, а також умов доступу до реєстрів та процедур їх використання. Підвищується увага до збереження та передачі документів та даних відповідно до встановлених процедур та термінів, що може включати подання актів про знищення бланків та печаток, передачу документів до державних архівів тощо.

У статті досліджено особливості адміністративно-правового статусу нотаріуса в Україні в період воєнного стану. Загальний зміст адміністративно-правового статусу нотаріуса включає порядок та підстави виникнення його професійної правосуб'єктності, а також права та обов'язки при здійсненні нотаріальних та інших дій, передбачених законодавством. В умовах воєнного стану особливе значення набуває публічно-правовий статус нотаріуса, який включає ряд специфічних аспектів щодо представництва публічних інтересів та здійснення незалежної професійної діяльності. Нотаріуси, виступаючи від імені держави, забезпечують реалізацію публічних інтересів у сфері правосуддя та правозастосування, продовжуючи здійснювати свою професійну діяльність, яка включає посвідчення прав та фактів з юридичним значенням, вчинення інших нотаріальних дій та реєстраційні послуги. Проте, в умовах воєнного стану нотаріальні дії можуть бути обмежені та піддаватися спеціальним правилам, зокрема, введено мораторій на здійснення нотаріальних дій для осіб резидентів росії. Зазначено, що в умовах воєнного стану в Україні адміністративно-правовий статус нотаріуса має ряд особливостей, у тому числі враховується встановлені обмеження та спеціальні правила, які визначаються урядом та Міністерством юстиції України для забезпечення національної без-

пеки та оборони країни. У випадку загрози неправомірного вилучення або втрати спеціальних бланків нотаріальних документів або печатки нотаріуса, передбачені спеціальні процедури їх негайного знищення. Також внесені зміни до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність нотаріусів, стосуються переліку документів, за якими провадиться стягнення заборгованості, обмежень на звернення за вчиненням нотаріальних дій осіб, пов'язаних з державою-агресором, а також умов доступу до реєстрів та процедур їх використання. Підвищується увага до збереження та передачі документів та даних відповідно до встановлених процедур та термінів, що може включати подання актів про знищення бланків та печаток, передачу документів до державних архівів та інші заходи.

Ключові слова: національна безпека України, нотаріальні дії, печатка та бланки нотаріуса, послуга, правосуб'єктність, процедура, публічне адміністрування, публічний інтересів, реєстр.

Rozsokha S. Peculiarities of the administrative law status of a notary under martial law in Ukraine

The article elucidates the peculiarities of the administrative-legal status of a notary in Ukraine during a state of war. It is generalized that the general content of the administrative-legal status of a notary encompasses the procedure and grounds for the emergence of their professional legal subjectivity, as well as their rights and obligations in carrying out notarial and other actions provided by legislation. It is clarified that in the conditions of a state of war, the peculiarities of the public-law status of a notary acquire special significance, including a series of specific aspects regarding the representation of public interests and the conduct of

independent professional activities. Acting on behalf of the state, they ensure the realization of public interests in the field of justice and legal application, continuing to carry out their professional activities, which include certifying rights and facts of legal significance, performing other notarial acts, and registration services. However, in the conditions of a state of war, notarial actions may be restricted and subject to special rules. A moratorium on performing notarial acts for residents of Russia has been introduced. It is proven that in the conditions of a state of war in Ukraine, the administrative-legal status of a notary acquires a few peculiarities when they carry out their activities considering the established restrictions and special rules, which are determined by the Government and the Ministry of Justice of Ukraine to ensure national security and defense of the country. In case of a threat of unlawful seizure or loss of special blanks of notarial documents or the seal of the notary, special procedures for their immediate destruction are established. The amendments to the regulatory legal acts regulating the activities of notaries concern the list of documents for which debt recovery is carried out, restrictions on applying for notarial actions by persons associated with an aggressor state, as well as conditions for access to registers and procedures for their use. Attention is paid to the preservation and transfer of documents and data in accordance with established procedures and terms, which may include submission of acts on the destruction of blanks and seals, transfer of documents to state archives, etc. Key words: national security of Ukraine, notarial actions, seal and blanks of the notary, service, legal subjectivity, procedure, public administration, public interests, register.

Key words: national security of Ukraine, notarial actions, notary seal and blanks, public administration, public interests, register, service, legal subjectivity, procedure.

Література

1. Гумін, О. М., Пряхін, Є. В. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. Наше право. № 5. 2014. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5312/1/%D0%9F%D1%80%D1%8F%D1%85%D1%96%D0%BD%20Nashp_2014_5_7.pdf
2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383
3. Лила-Барська А. В. Про публічно-правовий статус нотаріуса в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2023. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2023/21.pdf
4. Марищук С. Щодо питання про публічний характер правового статусу нотаріуса: нормативно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал № 9. 2022. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/170.pdf
5. Як працює нотаріат в умовах воєнного стану. Державні сайти України. 2022. URL: <https://kremenets.te.gov.ua/news/уак-працує-нотаріат-в-умовах-воєнного-стану>
6. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінет Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
7. Особливості роботи нотаріусів у період воєнного стану. Ліга Закон. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210739_osobliivost-roboti-notarusiv-u-period-voynogo-stanu
8. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінет Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
9. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text>
- 10/ Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану. Постанова Кабінет Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

